

04.10.2021

Elektroniczna edycja ksiąg sądowych powiatu kaliskiego 1587-1593

Instytucje: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk PAN
(Instytucja kierująca)

Uczestnicy: Michał Gochna

Dziedziny: Historia

Termin: 2.07.2015-1.01.2019

Projekt „Elektroniczna edycja ksiąg sądowych powiatu kaliskiego z lat 1583 – 1593” stanowi propozycję cyfrowego opracowywania źródeł z wykorzystaniem najnowszych narzędzi informatycznych. Jest rozwinięciem metody edycji źródeł, po raz pierwszy zastosowanej w edycji księgi wschowskiej z lat 1495-1526 (www.atlasfontium.pl).

W trakcie realizacji niniejszego projektu pozyskano skany staropolskich ksiąg sądowych powiatu kaliskiego, tj. ksiąg grodzkich i ziemskich (przechowywanych w Archiwum Państwowym w Poznaniu). Skany, po odpowiednim przygotowaniu, zostały umieszczone w aplikacji INDXR, stworzonej specjalnie na potrzeby metody użytej w tym projekcie. Następnie za pomocą wspomnianej aplikacji oznaczano na skanie zapiski sądowe. Każde zaznaczenie tworzyło rekord, uzupełniany o wybrane informacje źródłowe (np. rok i data dzienna powstania zapiski, nagłówek zapiski, typ sprawy, uwagi autora opracowania, pełnotekstowy odczyt wybranych zapisek etc.). Dzięki temu utworzono wykaz wszystkich zapisek znajdujących się w księdze (swoisty „spis treści”). Następnie w analogiczny sposób tworzone indeksy: osobowy, geograficzny i rzeczowy. Indeks geograficzny został dodatkowo połączony z przestrzenną bazą danych „Ziemie polskie Korony w XVI w.” (www.atlasfontium.pl) poprzez nadanie identyfikatorów z tejże bazy osadom występującym w źródłach. Dzięki temu zaznaczona miejscowość połączona została z mapą.

Będąca wynikiem prac nad projektem publikacja („Księgi sądowe powiatu kaliskiego 1587-1594”) dostępna jest na platformie „Atlas Fontium” (www.atlasfontium.pl). Publikacja ma charakter otwarty i bezpłatny.

W opisie publikacji wyjaśniono genezę projektu, scharakteryzowano materiał źródłowy oraz wyjaśniono zasady opracowania.

Łącznie opracowano sześć ksiąg sądowych do poziomego zapisu i haseł oraz trzy księgi do poziomego zapisu. Ten sposób opracowywania źródeł jest odpowiedzią na

rozwój nowoczesnych technologii, umożliwiających nowe podejście do źródeł. Jest to istotne zwłaszcza w przypadku badań historycznych, w których wykorzystywane są źródła masowe. Pełne ich wyzyskanie przez badacza jest dość często niemożliwe, stąd musi on selekcjonować materiał. Ogrom materiału źródłowego uniemożliwia często przygotowanie pełnotekstowych edycji. Niniejszy projekt stanowi propozycję rozwiązania tych problemów.

Głównym efektem projektu jest publikacja pt. „Księgi sądowe powiatu kaliskiego 1587-1594”, udostępniana w otwartym dostępie na platformie „Atlas Fontium” (www.atlasfontium.pl). Całość składa się z dwóch głównych elementów: wstępu oraz aplikacji obsługującej edycję. We wstępie wyjaśniono genezę projektu, umieszczając go w kontekście toczącej się dyskusji dotyczącej edytorstwa cyfrowego. Dokonano charakterystyki aktotwórców (sąd i urząd grodzki w Kaliszu, sąd ziemski kaliski) i materiałów źródłowych opracowanych w projekcie. Przedstawiono również metodę opracowania i jego zawartość. Główny trzon opracowania stanowi dostępna on-line aplikacja, łącząca poszczególne elementy całego opracowania. Składają się nań wymienione poniżej elementy. Skany rękopisu. Skany wszystkich ksiąg (w kolorze, z oryginału) zostały udostępnione on-line. Z nimi połączone są kolejne części składowe publikacji. Wykaz zapisek zamieszczonych w danej księdze. Za pomocą dedykowanej aplikacji INDXR oznaczono na skanach wszystkie zapiski występujące w danej księdze. Utworzony wykaz zawiera takie dane jak: rok utworzenia zapiski, dzień utworzenia zapiski (w formie źródłowej i znormalizowanej, uwspółcześnionej z kalendarza kościelnego), nagłówek, typ sprawy poruszanej w zapisce, numery stron początkowej i końcowej zapiski, unikalny identyfikator zapiski, uwagi autora edycji. Pełnotekstowy odczyt wybranych zapisek. Wyboru zapisek dokonano ze względu na typy spraw i rękę pisarskie, tak by na każdy typ sprawy i na każdą rękę pisarską przypadała co najmniej jedna zapiska. Dzięki temu odbiorca publikacji ma możliwość poznania stylu pisma każdego pisarza oraz formularza stosowanego dla danego typu sprawy. To rozwiązanie ma na celu ułatwienie samodzielnej lektury pozostałych zapisek przez użytkownika. Indeksy osobowy, geograficzny i selektywny rzeczowy. Podobnie jak zapiski także hasła zostały sporządzone za pomocą dedykowanej aplikacji INDXR poprzez oznaczenie fragmentu tekstu na skanie rękopisu. Hasła osobowe opatrzone informacjami: formą znormalizowaną zapisu, typem i podtypem hasła, informacjami dodatkowymi (m.in. o wdowieństwie, śmierci, sprawowanych funkcjach i urzędach, wykonywanych zawodach), informacjami o hasle powiązonym (w obrębie zapiski), uwagami autora edycji. Hasła geograficzne zawierają formę znormalizowaną hasła, typ i podtyp hasła, informacje dodatkowe, uwagi autora edycji oraz identyfikator osady, zaczerpnięty z przestrzennej bazy danych „Ziemie polskie Korony w XVI w.” (https://atlasfontium.pl/?page_id=845). W przypadku indeksu rzeczowego oznaczano przede wszystkim obiekty sakralne i gospodarcze, posiadające bliższe lub dalsze odniesienie przestrzenne. Moduł mapowy. Aplikacja zawiera interaktywną mapę z listą osad z bazy „Ziemie polskie Korony XVI w.”. Po kliknięciu na identyfikator osady na liście haseł, mapa zostaje automatycznie przybliżona do wybranej osady. Wszystkie informacje uzyskane podczas indeksacji przechowywane są w dedykowanej bazie danych SQL. Niemniej

istotnym wynikiem prac nad projektem jest także rozwój samej metody cyfrowej edycji źródeł i wpracowanie rozwiązań i standardów na przyszłość.

Zob. także: A. Borek, T. Związek, M. Słomski, M. Gochna, G. Myrda, M. Słoń, *Technical and methodological foundations of digital indexing of medieval and early modern court books*, "Digital Scholarship in the Humanities" Vol. 35, Issue 2, June 2020, Pages 233–253, <https://doi.org/10.1093/llc/fqz030>.

Dofinansowanie: Narodowe Centrum Nauki, nr 2014/13/N/HS3/04421

Kontakt: atlasfontium@ihpan.edu.pl

Linki:

- <https://atlasfontium.pl/ksiegi-sadowe-powiatu-kaliskiego-1587-1594/>

Słowa kluczowe: edycje cyfrowe, historia cyfrowa, historia